Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 3 - MAART 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

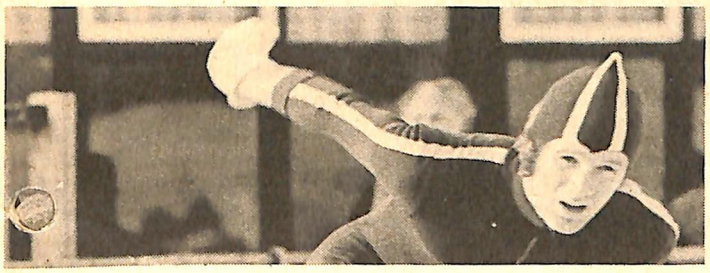

DE COUP WAS COMPLEET

... maar slaagde niet. Amateurs wonnen het. Wim Jesse pagina 11.

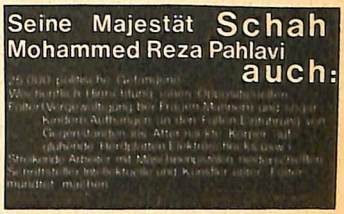

EEN AVONDJE CONTRAST

Met je beste vriend naar de ene, met de beste vriendin naar de andere film. P. Morée pagina 6.

IEDEREEN IS TEGEN MARTELEN

Gebeurt het werkelijk alleen ergens anders? Casper Vogels richt er de schijnwerper op. Pagina 3.

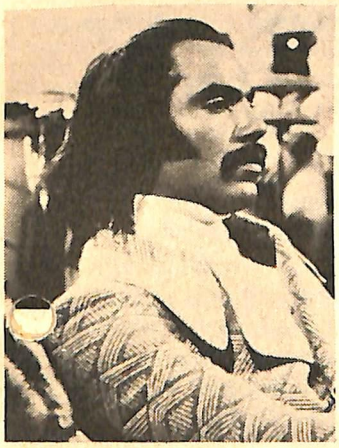

ZWARTE FILMS

De niet-blanke film in opmars. P. Morée pagina 7.

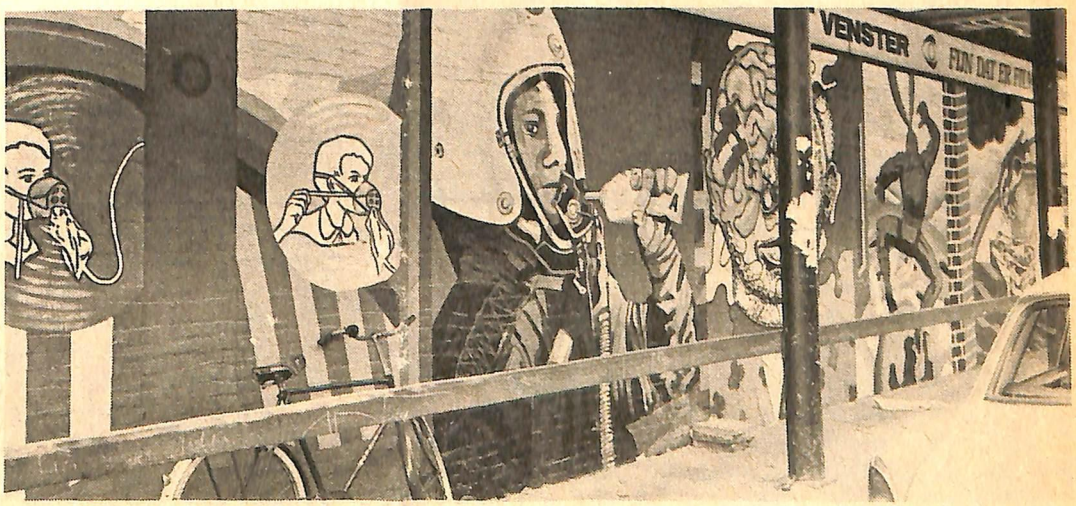

ROTTERDAM KUNSTSTAD NR. 1

De niet zo bekende kant van de bekende stad wordt door Rien Robijns naar voren gehaald op pagina 8.

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

BERICHTEN UIT DE SAMENLEVING

Trouw 8-2-'74

MISHANDELEN VAN MARINIERS KOMT VEELVULDIG VOOR

Den Haag — Mishandeling van mariniers en het martelen van zogenaamde krijgsgevangenen op oefeningen komen veelvuldig voor bij het korps mariniers. Tot deze conclusie zijn de defensiecommissie van de PvdA en de Vereniging voor Dienstplichtige Militairen (VVDM) gekomen na een onderzoek naar het leefklimaat in het korps mariniers.

Trouw 8-2-'74

COMMANDANT: LEUGENS

De commandant van het korps mariniers, generaal C. Lamers, reageerde gisteravond als volgt op het rapport: „Als dit allemaal waar zou zijn, dan zou ik met mijn kop tegen de muur lopen. Maar volgens mij zijn er nog nooit zoveel leugens bij elkaar op papier gezet. Ik heb nog nooit klachten over oefeningen ontvangen. Integendeel, er hebben mij alleen maar blijken van waardering bereikt. Beschuldigingen als dat er nagels uitgetrokken zouden zijn enz. hadden, als ze waar zijn, door de PvdA-commissie en de VVDM voor de rechter gebracht moeten worden. Die had dat kunnen uitzoeken. Nu wordt alleen maar de defensie in diskrediet gebracht".

De Volkskrant 9-2-'74

JUSTITIE ONDERZOEKT GEDRAG MARINIERS

Utrecht — Minister Vredeling heeft vrijdagmiddag de marechaussee opgedragen te onderzoeken of er strafbare feiten zijn gepleegd in het korps mariniers. Tevens laat hij de marechaussee nagaan of de beschuldigingen juist zijn, die de Vereniging van Dienstplichtige Militairen (VVDM) en de defensecommissie van de PvdA vrijdag onthuld hebben in het rapport „Schoon schip bij de mariniers".

NRC/Handelsblad 9-2-'74

. . . EN VERSTANDIG

Premier Den Uyl en minister Vredeling hebben gisteren duidelijk gemaakt dat zij er niet voor voelen de suggestie van de VVDM en de defensiecommissie van de PvdA over te nemen. Dat zouden zij doen als zij strafbare feiten als bijv. gerapporteerde mishandelingen in het korps mariniers aangrepen om via een „brede commissie" van deskundigen van buiten de krijgsmacht te komen tot de door de rapporteurs nodig geachte mentaliteitswijziging in het korps. Strafbare feiten? Dan een justitieel onderzoek, menen de premier en zijn minister van defensie.
Dit is een verstandig maar ook verheugend besluit. Verstandig omdat strafbare feiten in ons rechtsbestel niet via „brede commissies" beoordeeld moeten worden maar (als er sprake van is) langs justitiële weg. Verheugend, omdat de indruk wordt vermeden dat de beide ministers ook maar een ogenblik gevoelig willen zijn voor het „progressieve" publiciteitseffect van de nota van de VVDM en de PvdA-commissie (die trouwens overwegend uit haar publiciteitsgevoelige voorzitter Van der Bergh blijkt te bestaan).

Brabants Dagblad 16-2-'74

MARINIERSCOMMANDANT A. LAMERS „GRENS TRAINING-MISHANDELING WEL EENS ONDUIDELIJK"

„Ik maak het nu al 28 jaar mee dat mensen zomaar doen wat ik zeg. Daar heb ik nooit enige glorie aan ontleend. Het is helemaal niet leuk om een autoritair leider te zijn". Generaal-majoor A. C. Lamers, commandant van het korps mariniers, heeft zijn evenwicht hervonden. Aanvankelijk had hij nogal heftig gereageerd („allemaal leugens") op het rapport van de PvdA en de VVDM over de mishandelingen in het korps.

De Telegraaf 15-2-'74

ONDERZOEK NAAR ERGSTE WREEDHEDEN NU ONMOGELIJK
KROONGETUIGE VAN 9 MARINIERS WIL ONBEKEND BLIJVEN

Den Haag, vrijdag — In Defensiekringen is ernstige twijfel gerezen over de waarde van de door de VVDM en de PvdA-defensiecommissie beweerde martelingen bij het Korps Mariniers, nu gebleken is dat de VVDM niet met de naam van de „kroongetuige" op de proppen wil komen.

Limburgs Dagblad 22-2-'74

TOPPUNT

In de PvdA is verdeeldheid ontstaan over een communiqué dat 7 leden van de Tweede Kamercommissie voor defensie direct na terugkeer van een bezoek aan oefenende mariniers onder barre weersomstandigheden in Noord-Noorwegen hebben uitgegeven. In dat communiqué werd gezegd dat men de indruk had gekregen van „een uitstekende geest en een voortreffelijke samenwerking van hoog tot laag, die tot stand kwam zonder commando's!" Het communiqué was mede ondertekend door de PvdA-er Spinks, die nu door diens fraktiegenoot Dankert (die er in Noorwegen n i e t bij was) ter verantwoording zal worden geroepen omdat deze Dankert de verklaring „hoogst ongebruikelijk en zeer onverstandig" vindt, juist nu het korps mariniers zo in discussie is. Waar haalt meneer Dankert de brutaliteit vandaan? Hebben de 7 niet gewoon oprecht hun unanieme ervaring weergegeven? Als Dankert de gang van zaken bij de mariniers ter discussie gesteld wil zien, zal hij toch met adequatere argumenten voor de dag moeten komen.

IEDEREEN IS TEGEN MARTELEN

Het is moeilijk, zo niet onmogelijk om precies te omschrijven wat *martelen* is. Maar is dat nodig? Iedereen kan weten wat er vandaag de dag onder verstaan moet worden.
Martelen in de praktijk is bijvoorbeeld: nagels afrukken, mensen slaan op voetzolen, sigarettenpeuken op het lichaam uitdrukken, iemand aan de voeten urenlang ophangen of dag en nacht van slaap beroven, langdurig onderdompelen in water tot bijna-verdrinken, verkrachting, het onder elektrische stroom zetten van geslachtsdelen, dagenlang achtereen laten staan, kruipen of lopen; het breken van ledematen, schreeuwen tot doofheid, slaan tot blindheid of verlamming.
Martelen is ook: mensen lichamelijk intakt laten, maar ze *geestelijk* beschadigen of vernielen. Met psychologisch werkzame middelen zoals het opsluiten in psychiatrische inrichtingen temidden van wèrkelijk geesteszieken; of het continue laten aanhoren van geschreeuw, gehuil. Maandenlange eenzame opsluiting, zonder besef van dag en nacht, tijd en plaats. Het dreigen met dood van vrouw of kind. De angst dat je er nooit meer uitkomt.
In meer dan 60 landen op de wereld vinden deze en andere vormen van marteling dagelijks plaats. Dus — voor beter begrip — ook nu.
Meestal is het een middel om politieke tegenstanders te intimideren, om bekentenissen los te krijgen, of om ze op een „bestraffende" manier uit te schakelen.
Martelen is een woord dat we spontaan associëren met *middeleeuwen* of *Inquisitie*. Maar het bestaat vandaag en zelfs in ongekende mate. Het is een wereldwijd fenomeen, door sommige regeringen gepraktiseerd, door andere getolereerd. Uitvoerders: doorgaans militaire- of politie-eenheden die speciaal voor dit karwei opgeleid werden, niet zelden in andere landen; zoals menig „specialistisch officier" in een Oosteuropees land zijn opleiding in de Sovjet-Unie ontving en bijvoorbeeld talloze Zuidamerikaanse geheime agenten in de Verenigde Staten „geschoold" worden.
Minstens een half miljoen mensen in méér dan zestig landen worden gemarteld. Dat maakte Amnesty International bekend aan de vooravond van de internationale conferentie die deze neutrale, wereldwijde organisatie voor gewetensvrijheid in december j.l. in Parijs hield 1). Precies 25 jaar na de plechtige proklamatie van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Artikel 5 van die verklaring: *"Niemand zal onderworpen worden aan martelingen, noch aan wrede, onmenselijke of ontérende behandeling of bestraffing."*
Verschillende internationale conventies en verdragen op het gebied van volkenrecht of oorlogsrecht laten zich in dezelfde geest uit. 2) Vandaar dat één van de twee altijd geldende kenmerken van het martelen is: *iedereen is er tegen.* En de tweede eigenschap, die daar hand in hand mee gaat: *het zijn altijd de anderen die het doen.*
Iedereen is er tegen. Kan dat, als je tegelijkertijd uit 60 landen betrouwbare en verifieerbare rapporten hebt?
Het blijkt te kunnen, omdat de tegenstrijdigheid op twee manieren verzacht wordt of zelfs opgelost. De meestvoorkomende manier is: zeggen dat wat je doet geen martelen is, maar er een andere, meer „taktische" naam voor kiezen. Zo valt bijvoorbeeld in dit verband vaak de term *diepteverhoor, scherpe ondervraging, speciale behandeling, derde graadsverhoor, of bekentenis-dwang.* Behalve dat zo'n woordkeus versluiert wat er in feite gebeurt, klinken ze eerder aksepabel, omdat ze beter passen in het proces van handelingen waarvan ze deel uitmaken.
Waar dit proces aanvaard wordt, omdat het een aanvaard doel dient, wekken de middelen minder weerstand.
De vraag of het doel de middelen heiligt komt ook in een andere, veel gekozen benadering naar voren. Veel autoriteiten die martelen als een kwaad bestempelen, passen het (onder een andere naam) toch toe, met de rechtvaardiging *dat het een groter kwaad voorkomt.* Hier dient het bekende voorbeeld zich aan: wat te doen als je een vent te pakken hebt, van wie je zeker bent dat hij weet waar straks die bom ontploft.
Deze laatste vraag wordt door sommigen met een zekere gretigheid gesteld omdat de beantwoording ervan bijzonder moeilijk is, en dat in een situatie waarin vaak snel handelen vereist is. Maar goed, de vraag kan men zich ook tevoren stellen, en hij wordt daardoor niet makkelijker. Zonder hem uit de weg te gaan willen we alleen eerst het misleidende karakter van het gebruik ervan blootleggen. De extreme situatie van de bom-verdachte doet zich slechts bij hoge uitzondering voor en kan daarom nooit als rechtvaardiging gelden voor het martelen van honderdduizenden anderen, meest politieke tegenstanders. In vrijwel alle gevallen vindt het martelen plaats, *syste-*

Een Zuid-Vietnamese soldaat plaatst zijn voet op een vlak daarvoor gevangen genomen Viet-Cong soldaat.

Serbski Instituut in Moskou, psychiatrisch ziekenhuis.

matisch, om oppositie monddood te maken. Verschillende elementen herkent men in de gerapporteerde gevallen: wraak, afschrikking, bestraffing, dwang tot (doorgaans gefingeerde) bekentenis en door alles heen de haat tegenover de andersdenkende, degene die „uit de pas loopt."
Van Zuid-Vietnam tot Brazilië, van de Sovjet-Unie tot Zuid-Afrika is martelen een middel tot onderdrukking van onwelgevallige meningen en uitingen daarvan. Daarbij bedienen de verantwoordelijke regeringen zich van speciaal daartoe getrainde politie- of legereenheden, die op hun beurt in hun streven naar perfektie (d.w.z. martelen zonder sporen na te laten) elkaar internationaal op de hoogte te houden van de laatste vorderingen in verschillende technieken. Uiteraard werd hieraan nooit ruchtbaarheid gegeven, maar recentelijk steeg het succes van de coup in Chili de Braziliaanse geheime dienst zo naar het hoofd, dat enkele funktionarissen trots te kennen gaven waar de „know-how" vandaan kwam.
De eindeloze reeks schendingen van de fundamentele mensenrechten zijn niet te rechtvaardigen met een beroep op de meest extreme situatie en zelfs in dat uitzonderlijke geval is de uiterste voorzichtigheid geboden. Lord Caradon, voor de oorlog verantwoordelijk bestuurder in Samaria, in het roerige Engelse mandaatgebied Palestina, is herhaaldelijk geconfronteerd met wat hij noemde „het dilemma van de ondervrager" 3), ook tegen eind der vijftiger jaren, toen hij Brits gouverneur was van Cyprus tijdens de EOKA-opstanden. Maar alle uitbarstingen van geweld en bedreiging die hij tijdens zijn bewogen leven meemaakte, weerhielden hem er niet van martelen als kwaad te blijven brandmerken en aan te dringen op veelsoortige aktie tegen het voortwoekeren ervan, hoe moeilijk het misschien ook zal zijn het in alle gevallen uit te bannen.

Men ontmoet in dit verband ook nog andere benaderingen. De Amerikaanse minister van justitie onder de regering-Johnson, Ramsey Clark, weigert in te gaan op nuanceringen in het martelingen probleem, omdat er geen grens te trekken valt. Met vele anderen meent hij dat evenals zwangerschap je martelen niet *een beetje* kunt willen. Als je toestaat, zegt hij, dat de „zekere" bommenplaatser gemarteld wordt om inlichtingen te krijgen, kun je het dan verbieden bij iemand op wie sterke verdenking rust? En is morgen dan niet aan de beurt degene die het wel eens in z'n hoofd kan halen? 4).
Piet Dankert, PvdA-kamerlid: „Er ligt een haarscherpe grens voor een rechtsstaat, namelijk dat die zijn eigen regels tegen wie dan ook moet respekteren. Wij hebben dat in Nederland gedaan met de Duitse oorlogsmisdadigers. Ik vind dat we dat ook moeten doen met alles wat samenhangt met stadsguerrilla en weet ik wat." 5).
Het is altijd de ander die het doet. In landen waar martelingen vastgesteld zijn, zeggen regeringen van niets te weten en wijzen slechts op de noodzaak orde en wet te handhaven tegenover ieder die ze aantast. Wat uitvoerende instrumenten als politie en leger in feite doen blijft in het verborgene van de bevoegdheden binnen de gestelde opdracht. Waar het toch bekend wordt krijgt het een andere naam en daarmee een schijn van legaliteit, waarvoor „anderen" de verantwoordelijkheid dragen.
In landen waar niet duidelijk gemarteld wordt, zoals in ons land nu, ligt het nog makkelijker: hier zijn het echt de anderen die het doen. En met die aanwijzing is de aandacht van ons zelf afgeleid, zonder de vraag te hebben beantwoord: *zouden wij het kunnen doen?*
Het is nuttig die vraag te stellen in een milieu dat daartoe het eerst aangewezene lijkt: het politionele en het militaire apparaat, waarbij we ons hier tot het laatst genoemde beperken.
Er wordt hier wél gemarteld, werpen enkele tegen, maar zij kiezen een te gemakkelijk doelwit en bovendien ten onrechte, als zij daarbij verwijzen naar incidenten als laatst bij het korps mariniers of enkele jaren geleden bij Belgische commando's op oefening in NAVO-verband. „Het feit dat de voor het incident verantwoordelijke mannen voor de krijgsraad zijn gebracht lijkt mij een aanwijzing voor de vastbeslotenheid van de zijde van de NAVO-lidstaten om gehoorzaamheid af te dwingen aan de principes van de internationale conventies waaraan uw brief refereert", antwoordde opperbevelhebber generaal Goodpaster, in antwoord op een verzoek van Amnesty International om inlictingen over de opleidingen binnen het kader van de NAVO (6). Zulke inlichtingen worden niet naar hartelust verstrekt. Toch weet iedereen dat er ook binnen ons militaire apparaat onderdelen zijn waar men vertrouwd wordt gemaakt met een scala van martel-technieken, uiteraard niet om ze toe te passen, maar om er zo goed mogelijk op geprepareerd te zijn bij vijandelijke toepassing. Het zijn niet de NAVO-lidstaten, maar de anderen die het doen.
Toch hoeven we slechts na te denken over ons eigen gedrag in het Nederlands-Indië van na de oorlog, om te vrezen waartoe wij kennelijk in staat zijn, *in andere dan de huidige omstandigheden.* Die vrees krijgt angstaanjagende afmetingen indien we beseffen wat onze leeftijdsgenoten uit een andere NAVO-lidstaat in Zuid-Vietnam hebben aangericht, om een voorbeeld van ver weg en in zekere zin toch van heel dichtbij te noemen.

Martelen is niet alleen een politieke repressie-instrument. Het is ook een middel dat in militair-operationele sfeer aanwezig is, onweerlegbaar. En daarmee dienen we ons de vraag te stellen in hoeverre wij zelf potentieel in staat zijn om ons van het martelen te bedienen.
Deze stap — het naar je toe halen van het probleem in plaats van het bij anderen te deponeren — is noodzakelijk om te komen tot enig inzicht in het mechanisme dat kan leiden tot het toepassen van martelingen en hij opent daarom de weg naar een effektieve bestrijding ervan.
De grootste fout die, dan nog gemaakt kan worden is het zoeken naar een „persoonlijkheidstype, waarin de potentiële folteraar schuil

De speciale psychiatrische inrichting Leningrad.
Onder: Prof. dr. J. E. Hueting.

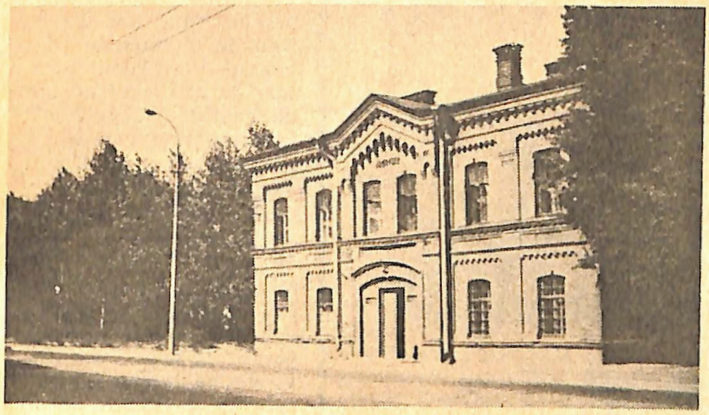

zou gaan. De psycholoog prof. dr. J. Hueting heeft ervoor gewaarschuwd dat we op het verkeerde spoor zitten als we ons afvragen „waarom zijn er mensen die martelen of daar zelfs genoegen in scheppen en waarom zijn er mensen die dat niet doen". Daardoor wordt het vragen naar martelingen *terwille van het bereiken van doelen* onder tafel geveegd, terwijl het juist dáárom zou moeten gaan.

Hueting onderscheidt een aantal argumenten en dooddoeners, waar we doorheen zouden moeten prikken. 7). Zo wordt martelen al gauw bestempeld als *exces*, maar het gebruik van die term noemt hij zeer dubbelzinnig, want het wordt in verschillende betekenissen gebruikt, waardoor de diskussie al gauw verzandt in een nietes-welles spel over regel en uitzondering.

De gemeenplaats *bevel is bevel* werd ter verdediging gebruikt zowel door de Duitse oorlogsmisdadigers, maar kwam ook boven tijdens de debatten over de politionele akties in Ned.-Indië en recentelijk b.v. in het My Lay-proces tegen luitenant William Calley, waar het de kern van de verdediging vormde. Sommige gedragswetenschappelijke onderzoekers zijn tot de slotsom gekomen dat vrijwel iedereen zover te krijgen is om een ander ernstige pijn toe te dienen, maar Hueting wijst er met nadruk op dat dit een te sombere visie is. Er zijn ook voorwaarden aanwezig waaronder personen zich minder gedwee gedragen en afstand durven nemen van agressieve tendensen. „Belangrijk is in dit verband dat als in een experimentele situatie een verkapte proefpersoon wordt toegevoegd die verklaart dat voor hem de maat vol is, of ermee uitscheidt, dan blijken de echte proefpersonen er aanzienlijk vroeger uit te stappen dan wanneer ze alleen staan."

Ook in de praktijk is gebleken dat de weigering van een enkeleing een grote invloed had op de anderen, zodat een persoonlijk moreel bewustzijn in de groep als een remmechanisme werkt. *Niemand steekt een vinger uit*, is een andere dooddoener, waarmee men zoveel wil zeggen als men ziet werkeloos toe bij geweldpleging door anderen. Gewoonlijk wordt dit geïnterpreteerd als: de mensen zijn er stuk voor stuk te beroerd voor. Maar in een recent psychologisch onderzoek werden geladen termen als deze afgewezen, omdat een konklusie juist was: men ervaart de persoonlijke verantwoordelijkheid des te onduidelijker, naarmate de groep omstanders groter is. Dit verschijnsel, dat eerder op *onmacht* duidt dan op *onwil*, zou zeker meer aandacht in militaire sfeer verdienen dan er nu aan geschonken wordt, met name door de geestelijke verzorging.

Verder herinnert Hueting aan de gangbare „excuses" als *niets gezien, niets gehoord*, waarbij hij eraan herinnert dat men zoals bekend „onaangename dingen" niet „wil zien" en dat waarnemen en onthouden nauw aan elkaar gekoppelde processen zijn; en *de noodzaak van hard optreden*, waarbij in het midden gelaten wordt wat nu precies „hard" is. Valt daar ook onder het neerschieten van weerlozen? Of martelen? Of is het billijken van het z.g. „harde optreden" eerder kortzichtig, omdat het uit is op kortstondige successen en op langere termijn eerder een „boemerang-effekt" oproept door bijvoorbeeld verharding van het verzet.

Tenslotte wordt nog genoemd het understatement *„de jongens lopen wel eens uit de hand"*, waar naast onmacht op z'n minst iets van vergoelijking in doorklinkt. Hier en eigenlijk te aanzien van alle andere genoemde en nog denkbare „excuses" klemt des te duidelijker de noodzaak om iedere militair, en niet alleen tijdens de opleiding, voortdurend te wijzen op zijn persoonlijke verantwoordelijkheid, die nooit en te nimmer mag ondergaan in het kollektieve gedrag.

„Het martelen is een kwaad dat weinig of geen openlijke voorstanders kent. De wreedheid kent geen gewillige verdedigers. Maar de verontwaardiging van de tegenstanders is niet genoeg. Om het kwaad te bestrijden moeten we zijn oorzaken trachten te begrijpen. We moeten voorkomen dat ons gevoel van afschuw ons oordelen verduistert en onderzoek in de weg staat. Wie begint met martelen? Waarom is het besmettelijk. Zou het door iets of iemand ooit gerechtvaardigd kunnen worden?" 8).

Met deze vragen voor ogen dacht Lord Caradon terug aan zijn eigen ervaringen als bestuurder in opstandige gebieden. Met deze zelfde vragen zouden we bij ons zelf te rade moeten gaan. Zelf moet ik dan terugdenken aan het eerste gevaar dat mij besloop toen ik voor het eerst in militair uniform de kazerne uitstapte, het „normale" leven in; het gevoel dat zich meester van mij trachtte te maken dat ik een beetje een ander was, in dat ornaat, dat ik anders keek en anders liep. Het gevaar dat je van je zelf en je diepste wezen vervreemd dreigt te raken.

Ik moest eraan terugdenken toen de Amerikaan Anthony Russo, een van de collega's van Daniel Ellsberg, die de Pentagon Papers aan het licht bracht, op de Parijse martelingen-conferentie zijn speech 9) besloot met de volgende woorden:

„Ik ben ervan overtuigd dat niemand een ander mens kan martelen, direct of indirect, op afstand, door middel van een politiek besluit of juist door besluiteloosheid; indien hij een sterk besef heeft van zijn menselijke identiteit. In die identiteit ligt besloten een gevoel van verantwoordelijkheid voor je daden, ongeacht welke rol men vervult of wie de orders uitdeelt. We stappen een nieuwe tijd binnen, die gekenmerkt wordt door een universeel bewustzijn dat we in onze verschijningsvorm verschillend kunnen zijn, maar niet in ons wezen. Ons wezen is één".

Casper Vogel

1) **Conference for the Abolition of Torture**, 10-11 december 1973 in Parijs georganiseerd door Amnesty International, Londen.
2) Vgl b.v. de betr. **Conventie van Genève** en de **Europese Conventie ter Bescherming van de Rechten van de Mens.**
3) **The dilemma of the interrogator**, Hugh Caradon. Paper voor de onder 1) genoemde conferentie.
4) **Het Woord van de Week**, jrg 26, nr 24, uitgave Humanistisch Verbond, Utrecht. (Tekst radio-uitzending d.d. 14-12-73)
5) zie onder 4)
6) **Report on Torture** p. 161, Amnesty International/ Duckworth, Londen, 1973. Een vertaling van dit rapport verschijnt binnenkort in Nederland. Bestelbaar bij AI-Amsterdam, Roeterstraat 34.
7) **Wreedaardig gedrag: Waarnemingen en onderzoekingen**, J. E. Hueting, Paper voor een regionale voorbereidende conferentie voor 1), Schilde-Antwerpen, 28-30 september 1973.
8) **The dilemma of the interrogator**, zie 3)
9) **The United States Government as Torturer**, Anthony Russo. Paper voor de onder 1) genoemde conferentie.

Walter Matthau alias „Charley Varrick"

Men is geneigd het niet te doen, doch probeer het toch maar: achter elkaar naar films gaan die geen enkele relatie met elkaar hebben. Zo bezocht ik op één avond twee totaal verschillende films: „Blume in Love" en „Charley Varrick". En ik had me geen groter contrast kunnen wensen. Was „Blume in love" een zoete liefdeshistorie met enkele fraaie filmgrappen, „Charley Varrick" vertoonde al het geweld en kracht dat ik in Blume in Love zo node had gemist. En omgekeerd zat er in Charley Varrick geen greintje hartstocht.
Ga met je beste vriend naar Charley Varrick en je ziet dan een geweldige komiek aan het werk (Walter Matthau) die de sterren van de hemel speelt als de door Maffia en FBI achtervolgde bankrover met zo'n driekwart miljoen dollar op zak. Voor de Amerikaanse regisseur Don Siegel was het werken met Walter Matthau een gok. Maar deze kenner van het misdaad-verhaal (hij schreef vroeger) zag wel wat in het boek van John Reese dat bovendien nog eens door de schrijfmolen ging van het duo Rodman-Riesner. Joe Don Baker — een van de beste bijrollen — is een harde Maffia-knul die net de kans niet krijgt om Charley Varrick met zijn dollars te pakken. Een super-actie-film vol vaart en ritme en waarin het recht voor zijn raap-geweld supersluw is gebracht.
Samen met je vriendin kijken naar iets geheel anders: „Blume in Love", een grappige liefdesgeschiedenis met een lach en veel tranen.

Susan Anspach, Kris Kristofferson en George Segal zijn drie gelieven in het romantische „Blume in love" Onder: Charley Varrick - regisseur Don Siegel

een avondje contrast

George Segal, de man die altijd voor dit soort films wordt gevraagd (Touch of class), was ook voor Paul Mazursky de geklofte verliefde advocaat die zijn eigen echtscheiding moet regelen. Zijn vrouw Susan Anspach wordt namelijk verliefd op een bohemien, Kris Kristofferson (wat speelt die jongen ontzettend slecht in deze film, maar dat zal wel aan de regisseur liggen) en de driehoeksrelatie is een feit. Voordat iedereen echter zijn of haar zakdoek heeft natgehuild is daar het happy-end: Kris naar zijn moeder, George in Venetië en Susan (in verwachting) en route. Mooie kleuren en voornamelijk in het begin fijne beelden, maar die kunnen een sentimentele indruk niet wegnemen.

PETER J. MORÉE

SOMMIGE INFORMATIE-bronnen drogen gelukkig niet op. Want dank zij de wetenswaardige rubriek Q & A in het Engelstalige Films and filming weten we nu ook dat Clint Eastwood meer kan dan alleen het spelen van een Dirty Harry-rol. Eastwood, zo deelt de rubricist ons mee, werd in 1930 in San Francisco geboren. Hij haalde daar het diploma van de technische (!) school, verdween twee jaar in het leger en werd daar ontdekt door een talentenjager van de filmmaatschappij Universal. Eastwood kreeg geen studio van binnen te zien, want men stuurde hem ter completering van zijn algemene ontwikkeling naar het Los Angeles City College. Gelukkig voor hem (en voor zijn latere filmfans) zorgden vrienden voor een geslaagde filmtest. In 1955 was het zover: Eastwood werd voor de camera's gehaald voor een rol in Revenge of the Creature. Daarna volgden Francis in the Navy en Lady Godiva of Coventry. Zeven (voor het merendeel western-) produkties later startte Eastwood in een succesvolle serie: de dollar-westerns. Eastwood zette een behoorlijk brok populariteit op het spel door in 1959 een tv-contract te tekenen voor de serie Rawhide. Als voorman Rowdy Yates verscheen hij tot 1966 wekelijks op het scherm. Gelukkig voor hem in een rol die zijn imago danig versterkte. In het begin van de jaren '70 sprong Clint Eastwood regelmatig achter de camera. Hij regisseerde o.m. Breezy en High plains drifter (western) Thunderbolt and Lightfoot en Magnum Force (een nieuwe Dirty Harry-rol) zijn voorlopig laatste in een reeks van 28 films, die de bijna 44-jarige acteur op zijn naam heeft staan.

HET GEZAGHEBBENDE Britse filmtijdschrift Films and filming stoort zich meestal niet aan de autoriteit. Het blad vergast zijn lezers jaarlijks op een eigen poll en de resultaten wijken dan aanzienlijk af van die uit Hollywood, waar de Oscars blijkbaar altijd bij de verkeerde personen terecht komen. Maar goed, hierbij de keus van F & f: Regisseur is Federico Fellini voor zijn „Roma"; „El Topo" is de

zwarte films

beste film van 1973; Walter Matthau krijgt voor „Charley Varrick" een onderscheiding, evenals Joanne Woodward voor haar aandeel in „The effect of gammarays, etc.'; de actrice en acteur, die een gouden toekomst tegemoet gaan, zijn Tatum O'Neal (Paper moon) en Graham Faulkner (Brother sun, sister moon). Uit de lange lijst aanprijzingen viel mij op dat er in 1973 geen griezelfilm van allure is gemaakt. Er was [illegible]n naam vermeld, [illegible]nals niet in de rubriek „regisseur-die-het-gaat-maken".

DE TWEEDE Hammer-Shaw-productie wordt al in Hongkong op de montagetafel gelegd. „Shatter" is de titel van de zoveelste geweldgriezelfilm, die geregisseerd door Monte Hellman als hoofdrolspeler Stuart Whitman heeft. De eerste co-productie „De legende van de zeven gouden vampieren" met Peter Cushing, David Chiang en Robin Stewart is klaar. Want niet alleen vermeldde de overeenkomst tussen de gebroeders Shaw en Hammer Studio een vlotte verspreiding van de diverse producties, [illegible]ar ook de verplichting [illegible]l te werken. En dit om de geldladen niet te lang leeg te laten.

GOED NIEUWS voor de fans van komiek Walter Matthau (zie ook elders op deze pagina's), die na zijn verbluffende acteerprestaties in Charley Varrick, wederom een contract heeft getekend voor een misdaadfilm: The taking of Pelham one two three. Het verhaal is naar een boek van John Godey en gaat over een groep goed georganiseerde misdadigers die in New York een metro-trein kapen en voor een miljoen dollar die trein met passagiers wel terug willen geven. Joseph Sargent heeft de regie.

HET RUMOER rond de eertijds verbroken relatie Burton-Taylor kon best wel eens een aardige publiciteitsstunt wezen. Want ten tijde van deze geruchten maakte Richard Burton met Sophia Loren in Italië onder regie van Vittorio de Sica „The voyage". De laatste opnamen voor deze film waren nog niet klaar of Liz Taylor verscheen weer aan de zijde van haar echte man om welgemoed te verklaren dat de tweedehands-autohandelaar een grap was die nooit lang genoeg stand zou kunnen houden. Niettemin schijnt Burton niet onder de afwezigheid van Liz geleden te hebben, want hij is in „The voyage" danig van leer getrokken. Sophia speelt een Siciliaanse, die de zoon van een rijke familie trouwt, zonder de ware Jacob te kennen. Burton is de man, die jaloers op de nieuwe vrouw van zijn broer, voor haar een ongekende passie heeft.

DE DRIE MUSKETTIERS is door het Britse hof uitverkoren om de koninklijke familie te behagen. Dit jaarlijks terugkerende evenement werd in 1973 opgeluisterd met de vertoning van Lost Horizon, een progressievere keuze dan die van dit jaar, dunkt me. Gelukkig is de film van Richard Lester, zodat de koninklijke familie nog een aardige grap te verwerken krijgt. Klinkende namen genoeg: Oliver Reed, Richard Chamberlain, Frank Finlay, Michael York, Raquel Welch, Faye Dunaway, Geraldine Chaplin en Christopher Lee. De drie musketiers is Lesters eerste film na een ongedwongen stilzitten van vijf jaar.

P.J.M.

De westerse suprematie in de filmindustrie is zo ongehoord groot, dat een reactie dwingend en noodzakelijk is. Gelukkig zien we de eerste produkties van „zwarte bodem" al in Afrika en Amerika. En niet zonder succes. Was het tot voor kort nog zo dat negeracteurs in de film altijd een ondergeschikte meestal slaafse rol kregen toebedeeld, tegenwoordig komen er produkties in de bioscopen die een ander aanzien hebben. En in die onderhavige films krijgt het bezoekende theaterpubliek gelukkig de kans iets van een samenleving mee te nemen die normaliter (en ook moedwillig) voor hen een gesloten boek is. De voortdurend groeiende invloed van de zwarte bevolking in met name de grote steden van Amerika heeft ook bijgedragen tot de ontwikkeling van „zwarte films". Statistieken tonen namelijk aan dat 40 percent

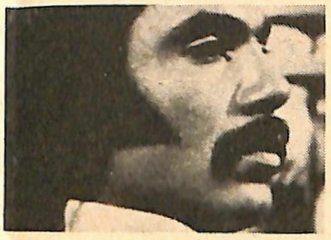

Super-fly: ...zo erg is het nou ook weer niet...

van de Amerikaanse bioscoopbezoekers zwart is. De smaak van die 40 pct. zal mede hebben bepaald waarom zwarte films vandaag de dag worden gemaakt.
Sinds 1970 is er een duidelijke tendens waar te nemen dat zwarte regisseurs en acteurs ook een kans krijgen. Was het voor 1970 zo, dat het hen aan het nodige geld ontbrak, tegenwoordig zijn er voldoende financiers te vinden die een regie-experiment aandurven.
Ossie Davis bijvoorbeeld greep zijn kans met de politiethriller „Cotton comes to Harlem". De allereerste zwarte film, die met een negercrew een weergaloos succes had, maar tevens er voor zorgde dat anderen hierdoor werden aangemoedigd: Super-fly van Gordon Parks jr.; Shaft van Gordon Parks sr.; Buck and the Preacher van Sidney Poitier.
Bovenstaande films én producties als „Things fall apart" en „Only shades of grey" hebben een nieuw gezichtspunt het licht doen zien. Want wat te denken van de in progressieve kringen gehoorde bewering dat de huidige (blanke) filmindustrie een soort culturele moord pleegt vanwege het feit dat het cultuurpatroon van de neger verdraaid wordt weergegeven. Gelukkig zijn er in New York een aantal productiemaatschappijen die de zwarte film distribueren en in eigen beheer nemen.

Daarmee het terechte wantrouwen op tafel leggend dat de blanke man altijd ten eigen faveure zal handelen.
Niet alleen zijn de zwarte films cultuur-historisch gezien van het grootste belang, ze werken ook mee aan het handelsimago van de neger. „Cotton comes to Harlem" leverde meer dan 11 miljoen dollar op. Gordon Parks' „Shaft" zorgde voor een recette van zo'n 20 miljoen dollar. En de in Nederland onbekende productie „Sweet sweet backs baadass song" bracht 14 miljoen dollar in het laatje. Ofschoon deze films hoge recettes boekten, loopt de mening over de inhoud en presentatie wel uiteen. Met name „Shaft" en „Super-fly" zijn twee films die de progressieve hoek niet pruimt. De laatste film bijvoorbeeld zou het meest ergerlijke portret van de huidige negermaatschappij zijn. De film zou de neger in een rol plaatsen die hem de allure geeft van een smerige outcast, die alleen via de drughandel een bestaan kan opbouwen. Deze film zou daarnevens de mythe in stand houden, dat de neger nog steeds afhankelijk is van de blanke man. Voorwaar kritiek die er niet om liegt.

P. J. M.

ROTTERDAM KUNSTSTAD NUMMER 1

Nadat Rotterdam decennia lang in een culturele hoek heeft gezeten, waar volgens gans Nederland alleen maar de slagen vielen en waar slechts lieden zouden wonen, die wisten van vroeg opstaan en naar het werk gaan, is enkele maanden geleden uitgerekend in deze stad een initiatief geboren, dat veel aandacht verdient. Sinds vorig jaar komt in 1500 exemplaren het periodiek Rotterdam Art News uit, een uitgave van de Stichting Rotterdam Art Promotion. Met uiterst korte, maar kernachtige teksten en veel illustraties vestigt het blad de aandacht op alles wat er in Rotterdam op het gebied van de beeldende kunst gebeurt. Dat kan variëren van uiteenzettingen over plaatselijke kunstenaars tot het beschrijven van exposities, die in het de laatste tijd zo wassende aantal musea en galeries worden gehouden. Een promotie-activiteit, die naar kunsthandelaars, galeriehouders, museumdirecteuren en erkende kenners over heel de wereld wordt verzonden. Oftewel: een unieke vorm van aanbeveling van een belangrijk facet van een stad, zoals we nog niet in ons land — en naar we weten ook niet in Europa — kennen.
Hoofdredacteur is de Rotterdamse kunstcriticus Jan Donia, die door de Rotterdamse Kunststichting, het Anjerfonds, het Museum Boymans en de Erasmusstichting in staat werd gesteld deze activiteiten te ontwikkelen. „In Nederland," legt Donia uit, „is een groot aantal zeer goede avant-gardistische kunstenaars, maar het beroerde is altijd geweest, dat men hen in het buitenland niet of nauwelijks kende. Men zit hier in de contraprestatie en komt eigenlijk niet verder. Toen ik me dat wat somber realiseerde ben ik gaan denken aan een mogelijkheid om de Rotterdamse eigentijdse kunstenaar wat meer te pousseren. Toen ben ik op het idee van zo'n blad gekomen, dat we naar een geselecteerd aantal buitenlanders over de hele wereld sturen. We hebben nu acht nummers gemaakt. Het is, zo blijkt uit de post die we binnenkrijgen, geweldig aangeslagen. Het is toch wel gek, als er ineens een museumdirecteur in Baltimore een brief naar je schrijft met het verzoek, of je in hemelsnaam nummer 2 van Rotterdam Art News nog even kan opsturen, omdat hij dat kwijt is geraakt."
Donia: „Kijk, als je nou bijvoorbeeld een Jan van Munster in Rotterdam neemt. Die jongen heeft in Nederland nu zo langzamerhand al alle schouderklopjes gehad, die er maar mogelijk zijn. Hij heeft overal geëxposeerd, heeft overzichttentoonstellingen gehad in museum Boymans, in het Van Abbemuseum in Eindhoven, in het Stedelijk in Amsterdam, die jongen heeft hier eigenlijk niets meer te doen, niets meer te leren. Wanneer er dan op een bepaald moment niets met hem in het buitenland gebeurt loopt-ie vast, dan begint de prikkel hem te ontbreken. We hebben hem een paar maanden geleden uitgebreid in Rotterdam Art News gehad en meteen daarna kwamen uitnodigingen binnen om in Toronto, Engeland en Oslo te exposeren. Contacten, die hij anders nooit gehad zou hebben, maar die nu een stimulans voor hem betekenen om door te gaan. En zo is het met velen gegaan, die we beschreven hebben. De Fransman Le Gac, die in Rotterdam exposeerde en waarover we meteen geschreven hebben was nergens bekend, nu beginnen mensen uit de gehele wereld naar hem te vragen. Of-ie ook eens wil komen exposeren. Soms worden op kunstzinnig gebied de mooiste dingen gemaakt, maar de kunstenaars blijven steken door een gebrek aan communicatie. Dat probleem proberen we hiermee te ondervangen."
Donia (de redactie vormend met Gosse Oosterhof en Johannes van der Wolk) heeft in die korte tijd, dat hij bezig is met zijn blad en zijn stichting Rotterdam Art Promotion daarnaast in ieder geval bereikt, dat velen in Nederland Rotterdam zijn gaan zien als een stad, waar op cultureel gebied toch stukken meer gebeurt dan voor mogelijk was gehouden. Zoveel zelfs, dat het voor ingewijden al bijna geen probleem meer is te stellen, dat er in Rotterdam op het ogenblik op dit gebied duidelijk meer aan de hand is dan in Amsterdam, de stad toch, waarvan velen misplaatst denken dat een iegelijk er luid converserend over Arabal door de straten flaneert. Of dat iedere acteur die daar het Grote Geluk heeft neer te strijken, de doodskop van Hamlet in zijn ransel heeft. We moeten deze cultuurlikkers teleurstellen: de doodskop wordt in Amsterdam stukken minder uit de eigentijdse ransel gehaald dan in Rotterdam. En dan willen we nog maar zwijgen over het volkje, dat de beeldende kunst bedrijft.
Want we moeten ons niet vergissen. Rotterdam wint inderdaad aan belang. Het zou te ver voeren om er lang bij stil te staan, dat de Cobra-groep zijn weg over de wereld vond vanuit Rotterdam, dat in de toneelsector mensen als Ionesco en Becket via Rotterdam ('t Venster) in Nederland doordrongen. 't Is alleen wel zo geweest altijd, dat Rotterdam altijd bijzonder slecht heeft verkocht dat het zijn zaakjes wel degelijk voor elkaar had. De stad werd immers als een buitenplaats gezien, waar de knoestige werkmanshand regeerde en op de een of andere manier is het nauwelijks tegengesproken.
Maar laten we een aantal punten doornemen. In De Doelen worden op het ogenblik 's middags de zogeheten koffieconcerten gehouden, waar aanvankelijk weinigen van moesten weten, maar die nu bijzonder druk bezocht worden door vooral werkende jongeren. De bedrijven, waar ze werken, waren gedwongen de lunchpauzes er aan aan te passen. En wanneer zaterdagnacht de „nachtknaakconcerten" in de hal van De Doelen worden gegeven n. vaak de meest moeilijke avant-gardistische muziek — waardoor vele kunsttempels in het verleden wel eens zijn leeggelopen met verbitterden — luisteren honderden urenlang ingespannen.
Op het gebied van de beeldende kunst lopen de galeries uitstekend. Vorige maand werd aan een lang gevoeld verlangen tegemoet gekomen door 't Venster in nieuwe luister te heropenen. 't Is nu omgebouwd in Delfshaven met steun van de gemeente en het is de bedoeling er een groot aantal artistieke hoogstandjes in uit te halen: de internationale avant-garde zal er zijn thuiswedstrijden gaan spelen. Daarnaast begint nu de

Stichting Open Kunst (verleden jaar geboren) op volle toeren te draaien. Kunstenaars kunnen er eigen initiatieven ontplooien, een soortement workshop dus. Als geen andere zak van kunst is het Rotterdamse toneel de laatste tijd in beeld geweest. Het Nieuw Rotterdams Toneel verdween en het leek of Rotterdam op toneelgebied volkomen ontheemd was geraakt. Het ligt anders. Men heeft er wél de moed gehad om de bestaande toneelstructuur op te blazen; een mooi, uit toneelambtenaren bestaand gezelschap, dat volkomen aan de produktie- en consumptiedrang beantwoordde, maar geen enkel gevoel toonde voor de veranderende maatschappij, die zich in Rotterdam ook begon te manifesteren. Terwijl alom actiegroepen de kop op begonnen te steken kraakten de planken van de Schouwburg van de wereldvreemdheid. Onder leiding van journalist Jan Hein de Groot en acteur Piet van der Meul werd naar een nieuwe structuur toegewerkt, waarin de burgerij meer betrokken moest en zou worden bij het toneel. Getracht werd met kleine groepen van de bevolking te werken om de mensen via het toneel van hun leefsituatie bewust te maken. En er ontstonden toneelgroepen als Onafhankelijk Toneel en Discus. „Het loopt," aldus De Groot, „nog wel niet zoals het moet, het land lacht ons nog uit, maar men heeft dan niets over de structuur gezegd, doch alleen maar over het invullen er van. Dat gaat inderdaad nog niet zoals het wezen moet, maar dat groeit, daar ben ik beslist van overtuigd."
Waarna we — om een beeld vol te maken — er niet omheen kunnen „Film International" te noemen als een van de belangrijkste filmfestivals momenteel in Nederland en Poetry International van afgelopen zomer te schetsen als een uniek gebeuren, waar avond aan avond vijfhonderd Rotterdammers gespannen luisterden naar poëzie in de meest onvoorstelbare taaleigens. Terwijl buiten dat allemaal de dansgroep Penta, afgescheiden van het Rotterdams Danscentrum, zich manifesteert als een van de in opkomst zijnde experimentele groepen.
Jan Donia zegt: „Er gebeu-

Jan Donia, hoofdredakteur Rotterdam Art News.

ren in Rotterdam inderdaad zoveel dingen tegenwoordig, dat het idioot is als je die niet zou ondersteunen. De Rotterdamse Kunststichting doet daar geweldig veel aan, maar het dringt nog niet erg snel tot de mensen door. Maar dat Rotterdam nog steeds een stiefkindje zou zijn is allang niet meer waar. Het is ook mijn bedoeling om Rotterdam Art News veel meer inhoud te gaan geven dan met beeldende kunst alleen. We hebben één nummer tot nog toe speciaal gewijd aan Poetry International. Maar we willen straks doorgaan over toneel, film, enfin noem het allemaal maar op. De tijd is er rijp voor."
Om het even met andere woorden te zeggen: er is een tijd geweest dat in Nederland Rotterdam voetbalstad nummer één en Amsterdam kunststad nummer één was. De laatste tijd is duidelijk stuivertje gewisseld. Zoals altijd is dat door het hooggeëerde publiek het eerst gemerkt aan de voetbalsport. Een scheef beeld is nu derhalve rechtgetrokken.

RIEN ROBIJNS

Rotterdamse kunst, niet alleen in Rotterdam Art News. Kunstgevel in de Gouwensestraat.

De oude Rotterdamse schouwburg. Steeds meer mensen „in" voor klassieke muziek.

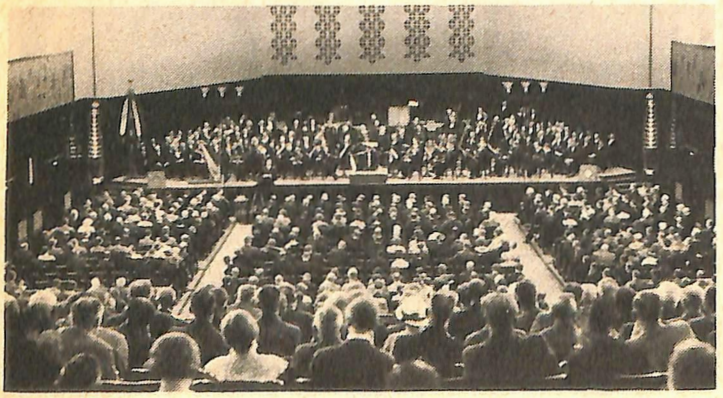

Hoe sterk sta je in je schoenen...

Enkele weken geleden plaatste Twintig een artikel over emancipatie van de homofiel in de krijgsmacht, waarbij ter illustratie het verhaal van iemand die zich als homofiel kenbaar wenste te maken, desnoods met de vuist op tafel. Ik heb mij toen gestoord aan het opnemen van de term „flikker", welke term meermalen gebezigd werd. Het komt zelden voor dat dit woord in andere dan discriminerende zin wordt gebruikt; er klinkt ook altijd iets van laatdunkendheid in door. Men zal toch ook in een artikel, geschreven met de bedoeling de positie van Surinamers in de maatschappij te verbeteren, niet licht het woord „nikker" tegenkomen.
Twintig ging te veel uit van de strijdbare, zelfbewuste homofiel, maar we weten allen hoe gering hun aantal is, en dat zij slechts met daadwerkelijke steun van een nu nog zwijgende achterban tot resultaten kunnen komen.
Waar het in het vorige nummer van Ego verschenen artikel „Homoseksualiteit, de krijgsmacht en de militaire keuring" te zeer een verslag van gebeurtenissen betrof om de lezer iets meer dan pure informatie mee te geven. was de toon van Twintig te agressief om de stille achterban tot spreken te bewegen, waarbij ik de goede bedoelingen van de diverse schrijvers buiten beschouwing laat. De buitenwacht dient bekend te worden gemaakt met het verschijnsel homofilie, zijn leefwereld en zijn problemen. Zeker. Doch van een welhaast schrijnende importantie is het om de jongen die met 19 anderen een kamer deelt, een antwoord te geven op de vraag: „Hoe houd ik mij in Godsnaam staande. Het is zo makkelijk je rug recht te houden, wanneer er achter je gegniffeld en gefluisterd wordt, maar wie vangt je op als je alleen bent?"
... Je zit aan een tafel, iemand heeft het over Albert Mol of Gerard Reve, en het woord valt: „flikker".
Je zit aan de bar te praten met iemand die de uiterlijke kentekenen van een homofiel heeft, en later zegt iemand tegen je „zeg ben jij soms ook...?"
Je trekt veel op met één jongen, later hoor je via via „die twee zonderen zich nogal vaak af, zouden ze ..."
En je bent kwetsbaar, veel te kwetsbaar, en je zou zo graag willen dat ze het wisten, maar je bent te bang voor de gevolgen. Hoe zullen je maten, die je eigenlijk nauwelijks kent, reageren?
Je kunt je aanvankelijk het beste op de vlakte houden, en wanneer je een aantal vrienden hebt gemaakt, met jouw waarheid naar voren komen. Misschien vallen er een paar door de mand, maar je staat niet meer alleen...
Nu dan de eerste aanzet is gedaan om door middel van akties tot emancipatie en beter wederzijds begrip te komen, hoop ik dat men er niet te snel van uit zal gaan dat de in het leger dienende homofielen door zich kenbaar te maken opeens zelf geëmancipeerd zijn, en dat men niet te snel tot verwijt komt, wanneer de medewerking uiterst traag en met schijnbare tegenzin op gang komt.
Want hoe sterk sta je in je schoenen, als die schoenen nog niet passend zijn gemaakt.

Rob van der Veer
Prinses Julianakazerne
's-Gravenhage

In de bloemen Harm Kuipers.

de coup was compleet

Het schaatsseizoen zit er op. Hoewel de „profs" en ik zet dit woord bewust tussen aanhalingstekens in Alkmaar nog een wedstrijd wacht, een wedstrijd die gebombardeerd is tot afscheidsséance van Ard Schenk, mogen we veronderstellen dat het publiek zijn belangstelling voor het wedstrijdschaatsen nu wel kwijt is. Ja en als we dan zo kort na de wereldkampioenschappen voor amateurs die in Inzell werden gehouden de balans opmaken moeten we toch constateren dat, evenals vorig jaar, de amateurs zegevierend tevoorschijn zijn gekomen.

We hebben het afgelopen schaatsseizoen voor de tweede keer met twee schaatskampen moeten leven — profs en amateurs — en de keus was aan het publiek om te bepalen welke rijders de voorkeur genoten. En opnieuw, gezien de toeschouwersaantallen, was het de amateurgroep die de profs ver achter zich liet.

Maar voordat we ons verdiepen in het wel en wee van de schaatssport moet ik toch nog even in het verleden duiken om uw gedachten op te frissen over het ontstaan, beter gezegd, over de splitsing in het schaatsenrijden. Begin augustus 1972 barstte de bom. In Stockholm werd de oprichting van een proforganisatie bekend gemaakt. De vedetten van dat moment, Schenk, Verkerk, Bols, Verheyen (nu niet meer actief), en een handjevol Noren en Zweden werden weggekocht. Van nu af moest iedere schaatsslag van 's werelds beste schaatsenrijders begeleid worden met Amerikaanse dollars. Deze coup van de ISSL, de International Speedskating League, kwam wel heel erg hard aan. Volledig in het geheim waren de contacten gelegd en het nieuws uit Stockholm verraste en verbaasde de gehele internationale schaatswereld. Haastig reisden verslaggevers uit alle delen van Europa naar Stockholm om op de hoogte te worden gebracht van de plannen die de ISSL gesmeed had. En daar vernam men:

- de nieuwe wereldkampioen schaatsen bij de profs kan rekenen op 35.000 gulden
- voor een nieuw wereldrecord wordt 16.000 gulden uitbetaald

De coup was compleet. Het profschaatsen had zijn intrede gedaan en vertegenwoordigers van de Noorse, Nederlandse en Zweedse schaatsbond reageerden identiek. Zo sprak de heer Quarles van Ufford, voorzitter van de Nederlandse schaatsbond nadat hij het onthutsende nieuws had gehoord: „Het contact dat de ISSL met de ISU — de International Speedskating Union — wil, zie ik niet zitten. Onze organisatie bestaat reeds honderd jaar. De ISSL moet eerst zijn bestaansrecht maar afdwingen."

En Leen Pfrommer de man die op dat moment kon terugzien op een zeer geslaagd seizoen, gouden plakken van Schenk op de Olympische Spelen ondermeer, sprak toen hij besefte dat zijn beste rijders waren vertrokken:

„Akkoord, ik geef die jongens gelijk dat ze naar de rijen van de profs zijn overgestapt. Tenslotte was het voor twee van de vier toch een kwestie van leeftijd geworden, want Kees Verkerk en Jan Bols zag ik niet zo lang meer meegaan. Vandaar dat ik best begrijp dat ze die centjes nog even willen meepakken. Echter aan de andere kant betwijfel ik of deze organisatie kans van leven heeft. Ik moet je zeggen dat ik dat profschaatsen niet zo zie zitten."

Een haast profetische uitspraak van de kleine officier van de landmacht. Hoewel Pfrommer later toegaf dat hij deze woorden niet met grote zekerheid prijs gaf, heeft hij gelijk gekregen; het profschaatsen heeft geen levensvatbaarheid.

Wat zijn nu de oorzaken dat schaatsenrijders geen centjes in hun sport kunnen verdienen, terwijl in tal van andere sporten wel grif de guldens over de tafel gaan. Om een juist beeld te krijgen van de opzet moet ik nog even terug naar Stockholm. Enige maanden eerder was het Johnny

Nilsson — de Zweedse oud-wereldkampioen — die de Nederlanders en Noren in Oslo van de profplannen op de hoogte stelde. Hij en een Zweedse zakenman die contacten had in de VS hadden de plannen gesmeed. Met Amerikaans kapitaal en Zweedse schaatswijsheid, zo redeneerde Nilsson moet dit te realiseren zijn. Ja, en toen was het ijs snel gesmolten. De Nederlandse top die zoveel jaren voor een paar centen, want dat er in de amateurschaatssport geld verdiend werd was duidelijk, had gereden, zag de zilvervloot al binnen varen. „Je bent aan het eind van je carrière en als je dan dergelijke aantrekkelijke cijfers voor de ogen getoverd krijgt wil je wel," sprak Ard Schenk in Stockholm.
Het Amerikaanse kapitaal van de ISSL was voldoende om een stuk of tien Europese topschaatsers los te weken van hun bonden. Wel, op dat moment werd aan het schaatsen de doodsteek toegebracht. Schaatsen namelijk is geen universele sport. Goed, weliswaar wordt in Amerika en Japan op zeer bescheiden basis aan het hardrijden op de schaats gedaan, maar schaatsenrijden is daar geen topper. In Amerika en Japan komen geen tienduizenden mensen naar een schaatsevenement en wat belangrijker is; de commerciële TV-stations aldaar tonen geen enkele interesse omdat hun kijkdichtheid dan toch minimaal zou zijn. Gevolg: publiek en TV hebben geen interesse en het evenement, of beter gezegd de sport is ten dode opgeschreven. Deze onzekere factor van het niet kunnen rijden in de twee landen die financieel de zaak op de been moesten houden omdat in Japan en Amerika nu eenmaal de meeste bedragen in sport worden gestoken, was de eerste klap voor de toen al wankel staande ISSL. Daarbij kwam nog dat de organisatie niet goed was opgezet. De man die alles in het vat moest gieten en de grote man achter de schermen was, de Amerikaan Ned Neeley, blonk niet uit in schaatskunde, maar daarnaast was hij weinig betrouwbaar. Geldbedragen werden niet overgemaakt, schaatsenrijders gingen mopperen dat ze te lang op hun geld moesten wachten en de sponsors die men na lang zoeken en lang praten had gevonden zagen er na één evenement geen heil meer in omdat het publiek zich afzette tegen het profschaatsen.
Het publiek ja. Mijnheer publiek. Uiteindelijk bepaalt Jan-publiek of een sport succes heeft of niet. Natuurlijk lopen de prestaties van ploegen, individuele sportmensen en het bezoek van het publiek aan sportevenementen parallel — denk aan de judosport die een ongekende bloei kreeg toen Geesink achter elkaar alle judotitels veroverde die te verdienen waren — maar als „Koning Publiek" uitgekeken is op een sport, is die sport ten dode opgeschreven. Wel volgens mij kwam de coup van de profs te laat. We wisten het wel in Europa en Nederland.
Schenk had al jaren achtereen gedomineerd; Verkerk had in een periode daarvoor Nederland al op zijn kop gezet en omdat zowel Nederland als de andere schaatsnaties geen nieuwe vedetten konden leveren had men er nog weinig trek in om op klompen, getooid met spandoeken, toeters en voorzien van een grote hoeveelheid drank langs de Europese schaatspistes te trekken. Daarnaast was de opzet van de ISSL niet goed. Men gokte op het wegromen van de amateurtop. Men geloofde erin dat het publiek slechts belangstelling heeft en had voor de allergrootsten. Wel ik heb dat nimmer zo gezien. In de achter ons liggende jaren heb ik vele, vele Europese en wereldkampioenschappen als verslaggever bijgewoond en beleefd en ik begreep dat juist de aanwezigheid van zoveel rijders, zoveel sterke en zoveel zwakke, het publiek in extase bracht. Want sport slaagt niet zonder winnaars en verliezers. Hoe heerlijk was het voor het Nederlandse schaatslegioen om in die jaren, hard keihard voor de Zwitser Krienbühl te schreeuwen als die moeizaam en houterig over het ijs ging; want één ding was zeker, Ard, Keessie en Jan zouden de rest toch wel hun hielen laten zien.
De ISSL had geen verliezers in zijn circus opgenomen. Bovendien duurde het evenement zo kort, omdat er te weinig rijders waren, dat het publiek geen enkele zin had om zijn dure centen te betalen. Wel de afloop is bekend, de ISSL verdronk; Neeley vertrok met de Noorderzon en nog steeds zijn er jongens die nog niet de helft uitbetaald hebben gekregen van de som waarop zij contractueel recht hadden. Het experiment is mislukt. Dat later de WISO ontstond, op aandringen van enkele Nederlanders is een logisch gevolg, maar dat het profschaatsen na zijn eerste mislukking geen kans van slagen meer had, was duidelijk.
Wat moet en wat gaat er in de komende jaren gebeuren. Hoewel niemand dit van te voren kan bepalen geloof ik dat over enige jaren een vorm van betaling in de schaatssport mogelijk zal zijn. Sport is een commercieel gebeuren geworden hoe men dit ook verfoeit.
Waarom zou de schaatssport daar dan niet geschikt voor zijn. Als de huidige profgroep die zich nog steeds moedig overeind houdt maar eigenlijk zijn laatste adem reeds heeft uitgeblazen gezien de failure van de WISO in Nederland, verdwenen is; dus geen Verkerken, Bolsen en Schenken meer op de baan, kan de schaatssport internationaal weer gezicht krijgen. Het laatste wereldkampioenschap in Inzell heeft laten zien dat de nieuwe generatie wel degelijk in staat is om prestaties te leveren. Wat een Kuipers, Van Helden, Stensen en anderen daar op de wonderbaan van Inzell verrichtten sprak aan voor toeschouwers op tribune, zowel als voor de TV. Het ligt aan deze generatie of het schaatsen voor het publiek weer aantrekkelijk wordt. Gezien de mogelijkheden van deze schaatsenrijders ben ik daar niet bang voor.

Wim Jesse

Hans v. Helden, tijdens het tiende tournooi om de IJsselcup in actie.

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 4 APRIL 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

HELP, IEDEREEN VERZUIPT, PAG. 6

Bij Frantisek Fadrhonc's vertrek pag. 9

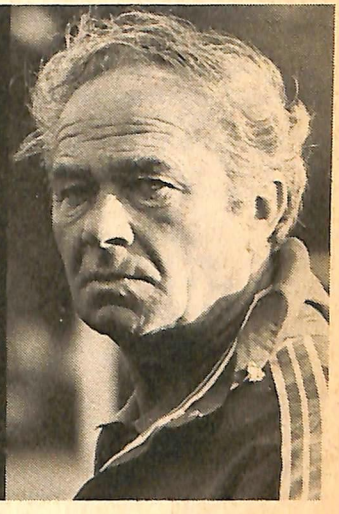

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

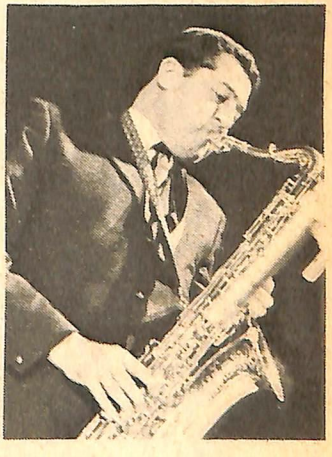

Maak er asjeblieft een eind aan pag. 2

Op bezoek in de bajes van Santa Cruz pag. 4

In het voetspoor van ICP pag. 12

Juliën (pag. 10) Schoenaerts